

1. stupeň tvoří *rigorózní řízení* (písemná práce a ústní zkouška), po jehož úspěšném ukončení obdrží uchazeč titul doktor filozofie (PhDr.). Tento titul s diplomem uděluje univerzita. Právo rigorózního řízení mají všechny tři katedry marxisticko-leninské sociologie — v Praze, v Brně a v Bratislavě.

2. stupeň tvoří *aspirantské studium* s možností obhajoby kandidátské práce. Toto studium je možné na katedře marxisticko-leninské sociologie filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze.

3. stupeň tvoří obhajoba *doktorské disertace* v celostátní komisi pro obhajoby doktorských prací. Jejími členy jsou všichni tři vedoucí kateder marxisticko-leninské sociologie.

Postgraduální studium oboru sociologie není dosud na univerzitách organizováno. Je připravena jeho koncepce ve dvouletém inovačním cyklu, a to diferencované pro absolventy oboru sociologie, pro absolventy jiných společenských věd, kteří pracují v oboru, a pro absolventy jiných společenských věd, kteří ke své praxi potřebují sociologické znalosti. Předpokládá se, že postgraduální studium bude organizovat ministerstvo školství ČSR a jeho ústav pro doškolení učitelů vysokých škol.

Nezbytnou podmínkou a nedílnou součástí zajištění vysoké odborné a ideové úrovně přípravy sociologů je *vědecká a výzkumná práce kateder marxisticko-leninské sociologie*, která vychází ze směrnic 15. sjezdu KSČ a závažných stranických dokumentů. Je to především dokument *Vývoj, současný stav a úkoly společenských věd v Československé socialistické republice*, projednaný předsednictvem ÚV KSČ dne 3. května 1974, a *Jednotný program společenských věd po XV. sjezdu KSČ*, projednaný předsednictvem ÚV KSČ dne 17. 6. 1977.

V souladu s těmito dokumenty pracovníci kateder sociologie řeší dílčí úkoly státního a fakultního plánu. Ve státním plánu se výzkumná činnost orientuje na kritiku buržoazní sociologie, problémy socialistického způsobu života, postavení pracovních kolektivů v socialistických výrobních organizacích a problémy mladé generace. V současné době se připravují návrhy vědecko-výzkumných úkolů pro sedmou pětiletku, a to v dohodě a spolupráci s Ústavem pro filozofii a sociologii ČSAV, se zvláštním zřetelem na řešení problematiky třídní a sociální struktury ČSSR.

Součástí vědecko-výzkumné práce je společná *příprava jednotného edičního programu učebních pomůcek pro výuku marxisticko-leninské sociologie v Československu v letech 1980 až 1985*, na níž se kromě učitelů vysokých škol podílejí i odborníci z dalších sociologických pracovišť.

Při realizaci základních cílů a úkolů výuky marxisticko-leninské sociologie podle nového učebního programu má významnou koordinační úlohu *Oborová rada pro marxisticko-leninskou sociologii*, zřízená při ministerstvu školství ČSR, která má celostátní působnost a jsou v ní zastoupeni (kromě vedoucích kateder sociologie) také nejvýznamnější odborníci z příbuzných oborů, zejména učitelé základů marxismu-leninismu, zástupci obou národních ministerstev školství, Vysoké školy politické ÚV KSČ a Československé akademie věd.

Při své činnosti se oborová rada opírá o zkušenosti a výsledky příbuzných oborů, které jsou shromažďovány *komisí expertů pro společenskovědní obory*, a o zkušenosti z výuky sociologie v Sovětském svazu a v ostatních socialistických zemích.

Antonín Vaněk

IV. evropský kongres ELRA v Poznani

Ve dnech 17.—20. dubna 1980 se konal v Poznani IV. evropský kongres Evropské společnosti pro volný čas a rekreaci (European Leisure and Recreation Association — ELRA) na téma *Člověk a jeho volný čas, 1980*. ELRA byla založena v r. 1971 jako regionální organizace Světové společnosti pro volný čas a rekreaci (WLRA) v návaznosti na 1. evropské bienále volného času v Ženevě (1970). Jejím cílem je rozvoj a podpora politiky a programů týkajících se volného času a rekreace ve všech evropských zemích, spolupráce národních a mezinárodních organizací a oficiálních orgánů v této oblasti, výměna informací a zkušeností, podpora plánování a výstavby rekreačních zařízení, šíření znalostí o vědeckých publikacích tohoto oboru, výzkum a výměna zkušeností o přípravě pracovníků ve sféře volného času a rekreace, výměna zkušeností o úkolech průmyslu a vypracování konkrétních programů pro politiku volného času a rekreace.

Pro splnění těchto cílů bylo postupně ustaveno šest studijních a poradních skupin: 1. volný čas v průběhu dne; 2. volný čas o víkend; 3. volný čas v průběhu roku, prázdnin; 4. pedagogické a sociologické aspekty volného času; 5. příprava pracovníků ve sféře volného času; 6. dokumentace. Československo se na této práci podílí prostřednictvím Evropského střediska pro

volný čas a výchovu v Praze (Dr. Přemysl Maydl, CSc.), Ústavu pro filozofii a sociologii ČSAV (doc. Dr. Blanka Filipcová, CSc.) a fakulty tělesné výchovy a sportu UK (doc. Dr. Božena Drdáčková, CSc.).

Předcházející kongresy ELRA, které se konaly v Ženevě (1970 — společná akce WLRA a švýcarské nadace *Pro Juventute*), Krefeldu (1973) a Stavangeru (1977) se staly významnými mezníky pro práci ELRA, jejíž sídlo je v curyšském sekretariátu *Pro Juventute*. IV. evropský kongres, uspořádaný poprvé v socialistické zemi, byl nejen oceněním stoupající úrovně její teoretické práce, ale poskytl hostitelské zemi příležitost ukázat výsledky výzkumů v oblasti volného času a rekreace i jejich příkladnou realizaci v praxi. Polští organizátoři — především *Hlavní výbor pro tělesnou výchovu a sport v Polsku, Akademie tělesné výchovy v Poznani a Polská národní komise UNESCO* — měli „šťastnou ruku“, když pro konání kongresu zvolili město proslulé svou historickou krásou i moderní výstavbou, město s vysokou kulturní úrovní, sídlo tradičních veletrhů, a tudíž i středisko turistického ruchu. Kongresu se zúčastnilo 122 delegátů z 19 evropských zemí, Kanady, Spojených států amerických a Austrálie.

Jednání bylo zahájeno rektorem Akademie tělesné výchovy v Poznani, prof. Zbigniewem Drozdowskim, který zdůraznil intenzifikaci dnešního života, růst stresů a únavy, které kladou nové úkoly před pracovníky v oblasti volného času, a to nejen z hlediska pragmatického, nýbrž i z hlediska vědecko-výzkumného. Viceprezident Hlavního výboru pro tělesnou výchovu a sport v Polsku Adam Izydorczyk seznámil účastníky kongresu s modelem volného času a rekreace obyvatelstva v Polsku, kde je právo na odpočinek po práci a na rekreaci ve volném čase — tak jako v ostatních socialistických zemích — zakotveno přímo v ústavě jako výraz zájmu společnosti o rozvoj harmonického člověka.

Alfred Ledermann, prezident ELRA, zdůraznil ve svém referátu význam konání kongresu v Polsku, v zemi, která svou polohou tvoří most mezi Východem a Západem a která dala světové kultuře nejednu vědeckou i uměleckou osobnost. Ve svém příspěvku, nazvaném *Proměny politiky volného času v Evropě*, nastínil vývoj této oblasti od padesátých let našeho století, od rozdrobenosti počátečních snah o rozumné využití přibývajících volného času, přes budování jednotlivých institucí pro děti a dospělé obyvatelstvo až po komplexní program volného času pro mladé, dospělé a staré občany a péči věnovanou „rehumanizaci“ měst (město nejen pro dopravu, nýbrž i pro člověka). V posledních letech k tomu přistupuje zájem o blízké okolí bydliště, ochranu přírody a „lidstější“ charakter velkých měst (zkvalitnění bydlení ve starých čtvrtích i na nových sídlištích, vyloučení dopravy z některých ulic, využití přízemí domů a dvorů mezi domy pro společenské aktivity apod.).

Gustav Mugglin, ředitel volnočasových služeb nadace *Pro Juventute* a sekretář ELRA, vyzdvihl důležitost domova, v němž lidé tráví většinu svého volného času a jehož plánování a vybavení by proto měla být věnována co největší pozornost. V okolí bydliště by měl být k dispozici dostatečný počet zařízení pro využití volného času s velkým výběrem jak fyzických, tak kulturně výchovných činností, která by podněcovala zájem občanů o svépomocné akce.

Další čtyři referáty zvažovaly problematiku volného času z různých hledisek. Zbigniew Krawczyk (Polsko) se zabýval negativními vlivy automatizace a mechanizace na pohybovou aktivitu člověka a s tím související potřebou aktivní rekreace ve volném čase, která zahrnuje nejen pohybovou, nýbrž i tvořivou složku, tj. účast na akcích podporujících jak fyzickou regeneraci, tak upevnění morálních kvalit a duševního zdraví. K takovým akcím patří podniky pořádané pod hlavičkou „Sport pro všechny“, v nichž hraje velkou úlohu tvořivá hra, soutěživost, přitažlivá zábava a relaxace. Curt Fredin (Švédsko) pojednal o střediscích pro volný čas a kulturně výchovnou činnost, Norbert Niubo (Francie) o zdařilých experimentech prováděných ve Francii v oblasti dovolených se sociokulturní náplní, s aktivní participací rekreaantů založenou na jejich tvořivosti. Prof. Wolfgang Nahrstedt (NSR) hovořil o inovační funkci rekreace a kulturně výchovné práce v urbanizovaném prostředí, která by měla vést ke zvýšené vlastní aktivitě, sebeorganizaci a účasti obyvatel na utváření volného času, a o úkolech vyplývajících v této souvislosti pro školení a doškolení rekreačních a kulturně výchovných pracovníků.

Další práce kongresu probíhala ve čtyřech sekcích: 1. volný čas, rekreační a kulturně výchovná činnost v místě bydliště; 2. střediska pro volný čas, rekreační a kulturně výchovnou činnost; 3. volný čas a rekreace v městském okolí; 4. volný čas a rekreace o prázdninách a dovolené.

První sekce, vedená prof. B. Raesem (Belgie), se zabývala problematikou rekreační a kulturně výchovné činnosti ve městě, jejím plánováním a financováním, metodikou a výchovou kádrů. Věnovala rovněž pozornost rozdílným v trávení volného času různými společenskými a věkovými skupinami. Zajímavé konkrétní příklady zlepšení životního prostředí jak v průmyslovém městě, tak v jeho okolí přinesl například příspěvek Hanskarla Schönfelda (NSR) a komentář Petra

Lanze (Švýcarsko) k diapozitivům dokumentujícím přeměnu starého domovního dvora v Curychu na hrací plochu pro děti a na středisko společenského života pro obyvatele okolních domů. Z polských příspěvků zaujalo především pojednání Lecha Erdmanna o profesionálním profilu rekreačního a kulturně výchovného pracovníka, jak vyplynul z analýzy 133 volnočasových povolení, provedené 5. poradní skupinou ELRA v osmi evropských zemích. Prof. Halina Szwarcová hovořila o výsledcích výzkumu v Gerontologickém ústavu při Středisku pro doškolení lékařů ve Varšavě, v němž byly zkoumány dvě skupiny starých lidí (po 150 respondentech ve věku od 60 let výše). První skupina sestávala ze studentů Univerzity třetího věku, kteří měli vesměs vyšší vzdělání a vykazovali vysokou duševní i tělesnou aktivitu. Druhá skupina zahrnovala výběrový vzorek starších obyvatel varšavské čtvrti Wola. Tato skupina měla podstatně nižší vzdělání a vykazovala jak v minulosti, tak v přítomnosti mnohem nižší stupeň sportovní činnosti. Její členové trpěli pocitem společenské izolovanosti a mnohdy i nudy. Ukazuje se, že příprava na důchodový věk by měla začít již v mládí, především vytvářením návyku na aktivní trávení volného času takovými sporty, které lze provozovat i ve zralém věku a ve stáří. Prof. B. Raes (Belgie) upozornil na ožehavou problematiku volného času nezaměstnaných lidí v kapitalistických zemích a na snahy o překonání jejich nedostatečné seberealizace a výsledné životní deprese.

Druhá sekce, vedená Gertraudou Czerwenka-Wenkstettenovou (Rakousko), se zabývala otázkami práce středisek pro volný čas, rekreační a kulturně výchovnou činnost. Margaret Módová (Maďarsko) konstatovala ve svém příspěvku, že ze 2700 kulturních domů ve městech i na venkově pracuje zhruba jen 30% na takové úrovni, která uspokojuje požadavky obyvatelstva. Jsou v nich pořádány odborné kurzy, zájmové kroužky a zábavné večery, pracují zde soubory ochotnického divadla a lidových tanců, provádí se popularizace kultury pro brigády socialistické práce. Bylo by však zapotřebí zvýšit kvalitu akcí, především tanečních večerů a divadelních představení. O víceúčelových zařízeních pro volný čas, která vznikají v kombinaci se stavbou škol, informoval příspěvek H. G. M. Daetera (Holandsko). V polských referátech vystupovaly do popředí především úkoly rekreačních a kulturních zařízení na sídlištích, role stavebních bytových družstev v tomto směru, metodická práce domů kultury a nové formy rekreace, například relaxační střediska, v nichž jedna místnost slouží regeneračnímu, uklidňujícímu cvičení a druhá místnost posezení u čaje. Diskutovalo se především o institucionálních problémech, profesionálním profilu pracovníků v oblasti volného času a problematice rozporů mezi nabídkou a poptávkou v této sféře.

Třetí sekce, vedená Jacobem Swartem (Holandsko), měla na programu volnočasové aktivity v blízkosti města. Přednesené příspěvky informovaly o nynějším stavu a vývojových tendencích v různých zemích a přinesly řadu příkladů pro řešení otázek volného času tradičními i inovačními metodami. Velký zájem vzbudily zkušenosti získané v typologii volnočasových aktivit v Austrálii, o nichž referoval E. Hamilton-Smith, jakož i výsledky výzkumů prováděných v Polsku v oblasti nabídky služeb (příspěvek T. Brzuszkiewicz a P. Jankowského) a v plánování víkendové turistiky v ČSSR (příspěvek K. Pachingera přednesený I. Majerem). V diskusi se promítly otázky strategie a metodiky plánování volného času a rekreace, byla zdůrazněna důležitost komplexního plánování z objektivního i subjektivního hlediska, které bere v úvahu jak přírodní prostředí, tak lidský element. Diskutovalo se o hodnotách a motivacích volnočasových návyků v rámci rekreace v přírodě. Zdůrazňovány byly i požadavky na vědecký výzkum v této oblasti, vzdělávací charakter rekreačních akcí spojených s turistikou a v neposlední řadě i problémy terminologické. V závěru jednání doporučila sekce zřízení další poradní skupiny ELRA, která by se zabývala vědecko-výzkumnou problematikou volného času.

Čtvrtá sekce, vedená Teresou Wolanskou (Polsko), jednala o volném čase v období prázdnin a dovolené. Bylo konstatováno, že se stále více prosazuje aktivní trávení dovolené, na jejímž programu se vedle tělesné výchovy a sportu objevuje i „learning by doing“, tj. učení se tím, že věci zkusíme sami dělat. Výzkumy ukázaly, že velká část dospělého obyvatelstva v Evropě trpí nedostatkem pohybu. Účastníci kolektivní dovolené by měli vědět předem, jaké možnosti jim budou poskytnuty, pokud jde o zlepšení jejich fyzické kondice, a programy by měly být specializovány a diferencovány pro různé skupiny. Jedním z témat byla i turistika mládeže a vytvoření pedagogického fázového modelu pro tuto věkovou skupinu (v příspěvku J. D. Kosmaleho z NSR). Diskutovalo se i o otázkách dovolené sociálních skupin s nižšími příjmy a o některých negativních stránkách trávení dovolené se spolupracovníky, které mohou být odstraněny vzájemnou výměnou mezi podniky nebo mezi jednotlivými zeměmi. Pozornost byla věnována i otázkám stravování, které by mělo brát v úvahu rozmanitě činnosti o dovolené a nenarušovat například striktně stanovenou dobou rekreaci, hry a sportovní činnost (v příspěvku Jerzyho Jankuna z Polska). Velký důraz byl opět kladen na školení a doškolení kádrů pro prázdninová rekreační zařízení.

V souhlase s tématem kongresu se projeví jako nejaktuálnější problémy zdravého, pro volný čas vhodného bydlení, využití prostoru kolem bydliště pro hry dětí a pohybové aktivity dospě-

lých, úkoly městských orgánů i jiných institucí v tomto směru, otázky racionálního využití volného času o víkendech a dovolené a zlepšení „pohybového fondu“ člověka konce dvacátého století. Diskutovalo se i o otázkách propagace, o úkolech výzkumu volného času a přenesení jeho pozitivních poznatků do praxe.

Československo bylo na kongrese zastoupeno čtyřmi oficiálními delegáty. Kromě zmíněného příspěvku ve třetí secei byl Boženou Drdáckou v první secei předložen příspěvek o rekreační tělovýchově dětí, mládeže a dospělých v místech bydlení v ČSSR a promítnutí film o průběhu minulých Spartakiád. Dlužno říci, že film zaujal především svou závěrečnou částí — vystoupením na Strahově v záplavě deště — která potvrdila nejen fyzickou odolnost malých i velkých cvičenců, nýbrž i morální kvality přihlížejícího publika. Zdá se nám však, že na druhé straně zůstala promarněna příležitost názorně seznámit početnou evropskou i zámořskou veřejnost s československými areály zdraví, s rozvojem turistiky, masových pochodů a běhů na lyžích, s tělovýchovnou a kulturní prací na sídlišťích velkých, především průmyslových měst.

Beze zbytku využili svou příležitost v tomto ohledu polští spolupředatelé kongresu pod vedením Lecha Erdmanna z Akademie tělesné výchovy v Poznani. Návštěva „Rataji“, sídliště mladých s 80 000 obyvatel, byla přesvědčivým důkazem praktických výsledků péče o racionální využití volného času v tělovýchovných a kulturních zařízeních v Polsku. Kulturní program kongresu, zahrnující koncert souboru Musicorum Poznaniensium, který zahrál staré polské skladby, vystoupení mužského a chlapeckého pěveckého sboru Státní filharmonie v Poznani v krásné renesanční radnici, návštěva výstavy „Rekreace 80“ a zámku Kornik s ukázkou lidové svatby na jeho nádvoří, shlédnutí japonského baletu „Spirála ticha“ ve vynikajícím provedení Polského tanečního divadla, který přímo provokoval k zamyšlení nad lidskými vztahy v dnešním přelidněném a „odcizeném“ světě, poslech Chopinovy „Polonézy“ v kulturním sále hotelu „Poznań“ před závěrečným banketem — to vše výmluvně dokumentovalo péči státu o volný čas a vysokou kulturní úroveň života v Polsku a přispělo — vedle výrazně stoupající odborné úrovně této akce ELRA — k úspěchu IV. evropského kongresu o volném čase. E

Eva Pavlátová

Mikrosymposium o modelování sociálních procesů v průmyslovém podniku

V návaznosti na projekt výzkumu *Plánování a programování společenských procesů v období spojování výsledků vědeckotechnické revoluce s vymoženostmi socialismu*, vypracovaný F. Kutto a kolektivem řešitelů, uspořádala katedra ekonomiky a řízení chemického průmyslu při Vysoké škole chemicko-technologické mikrosymposium *Modelování sociálních procesů v průmyslovém podniku*. Uspokojilo se ve dnech 15. a 16. IV. 1980 v Horním Bradle na Chrudimsku. Jednání se zúčastnilo na 100 zástupců centrálních orgánů, výzkumných ústavů, vysokých škol a průmyslové praxe.

K dané problematice bylo předloženo celkem 21 referátů. V úvodním referátu M. Filka a M. Vitek vymezili pojmy modelování, sociální proces a modelování sociálních procesů v průmyslovém podniku. Modelování na nižších úrovních abstrakce a obecnosti než historický materialismus poskytuje potřebné informace pro řízení a plánování sociálních procesů v podnicích. Modely verbální, matematické a fyzické (například počítačové) je možno chápat jako abstraktní systémy, hlouběji a věrněji odrážející podstatné souvislosti rozvoje reálných sociálních systémů. Zvláštní důraz byl položen na aplikaci modelů verbálních, zejména pojmových (konceptuálních) a kauzálních. Ze sociálních procesů probíhajících v průmyslovém podniku byly objasněny procesy tvorby kolektivu, procesy řízení a procesy pracovní. Modelování těchto procesů se může stát nástrojem účinnějšího sociálního plánování v průmyslovém podniku.

Z. Hába hovořil o *ekonomické základně sociálních procesů*. Základním systémotvorným faktorem socialistické ekonomiky je společenské vlastnictví výrobních prostředků. Modelování ekonomického i sociálního rozvoje musí vycházet z celkového pohybu socialistické ekonomiky. Obecnou tendencí vývoje sociální struktury je tendence k sociální homogenizaci, kterou ovlivňují tři prvky ekonomického vývoje: rozvoj společenského vlastnictví výrobních prostředků, změny v charakteru práce a změny v rozdělování.

Vliv některých faktorů na modelování a řízení sociálních procesů v pracovních kolektivech průmyslového podniku probíral J. Kouřilek. Rozlišil objektivní faktory (společenské vlastnictví výrobních prostředků, rozvoj výrobních sil, dělbu práce atd.) a subjektivní faktory (činnost organizací i jednotlivců), které působí na funkce pracovního kolektivu. Proces komunistické výchovy v kolektivu postihuje osobnost ve všech složkách, ovlivňuje též mezilidské vztahy. Důležitou úlohu v pracovním kolektivu má stimulování pracovních výkonů.